

Illerup Ådal. I forgrunden udgravningen.
Illerup river valley. The excavation in the foreground.

DET FEMTE STORE MOSEFUND

Våbenfundet i Illerup Ådal.

AF HARALD ANDERSEN

Så mange arkæologiske fund er i de senere år blevet udråbt til de største, de bedste, de rigeste og første og mest enestående for ikke at tale om de ældste, at man, når man endelig en dag får et fremragende fund mellem hænder, står med en flad fornemmelse af, at alle de store ord, som skulle siges, er brugt op på ting, som var mindre værdige end denne. Man får da trøste sig med, at fundet til sin tid vil tale for sig selv til alle, der kan se og lytte.

I den arkæologiske litteratur har man i snart et århundrede talt om »de fire store mosefund«, hvormed menes de store offerfund fra yngre romertid og germanertid, som udgravedes i årene 1858–65 i Thorsbjerg,

Viemose, Nydam og Kragehul. Der er andre lignende mosefund, men ingen af tilnærmelsesvis samme størrelse som de store. Man har vænnet sig til disse fire mosefund som til de fire evangelier. Det virkede nærmest fornuftstridigt, da rygten bredte sig, at et femte mosefund var dukket op.

Fundet i Illerup Ådal – Illerupfundet som det lidt misvisende er kommet til at hedde mand og mand imellem – fremkom i Maj 1950. På det tidspunkt var hedeselskabets folk beskæftigede med dræningsarbejde i en eng tilhørende proprietær Evald Christensen, Edelsborg. En dag kom noget gammelt, rustent jernskrammel i vejen for spaderne. Da man så nærmere til, opdagede man, at det var et helt våbenarsenal, man her var dumpet ned i. Op mod et halvt hundrede våben af forskellig art blev fremdraget i en enkelt drængrøft inden for et område af ca. 10 meters længde. Det var dræningsmester Kjærgaard og driftsleder E. Aagaard, der gjorde fundet og som prisværdigt hurtigt sørgede for at få det under videnskabelig kontrol. Det fulgte af sig selv, at den, disse to mænd henvendte sig til, blev Skanderborg Museums mangeårige leder overretssagfører Chr. Holtet, der straks var klar over fundets værdi og videregav meddelelsen til professor Glob, Århus. Således gik det til, at Forhistorisk Museum, som på det tidspunkt netop var fremstået af det gamle Århus Museum, fik undersøgelsen af dette store fund som sin første opgave og kunne indordne fundet som nr. 1 i sit nyoprettede arkiv.

Den indledende undersøgelse efteråret 1950 blev stærkt præget af regn – strømme af vand, som drænrørene befordrede ind i udgravningen, hvor det voldte mange bryderier og ret hurtigt gjorde det nødvendigt at opsætte videre søgen. Men sommeren 1951 tog vi fat for alvor – konservator Kornbak, magister Bibby og jeg med professor Glob som inspirator og skytsånd. Det vil føre for vidt at opregne den lange række af hel- og halvbefarne arkæologer fra Danmark, Norge og Sverige, som bistod med undersøgelsen trods lidet favorable økonomiske vilkår gennem de to måneder, gravningen stod på. En række offentlige og private institutioner samt privatmænd ydede udgravningen støtte i form af penge og materiel. Jeg kan her nævne Århus Oliemølle, Århus kommune, Skanderborg by og bank og Skanderup-Stilling kommune for blot at fremdrage nogle af dem, som vi er tak skyldige. Deres hjælp betød en kærkommen aflastning af Forhistorisk Museums gravebudget, som udgravningen selv med denne bistand kom til at tynde på meget følelig måde.

Og hvad var det så vi fandt?

Spørgsmålet kan besvares kort: Det var våben, våben i store mængder, våben for en hel hær. Et stykke ude i mosen ligger de, jævnt strøet over et større område. Alt er ypperligt bevaret, men ødelagt og sammenkrøllet, som var det selve kong Rolfs bersærker, der her havde været på færde. Der er ingen orden eller plan i stykkernes anbringelse, intet

Sværd, lansespids og jernknive i dyng.
Swords, a lancepoint and iron knives in a heap.

hegn eller lignende, der viser, at hertil og ikke længere går pladsen. Sagerne ligger tilfældigt nedsunket i dyndet – vandret, lodret, på kant, på fladen – mellem tusinder af snegle og muslinger, som engang har levet deres liv i mosen. Oldsagslaget falder, som naturligt er, jævnt udefter. De yderste sager ligger mere end to meter under moseoverfladen – en dybde, hvorfra det volder vanskelighed at hente dem op. Nærved hinanden liggende sager kan ofte ligge i noget forskelligt niveau, hvilket jo normalt skulde betyde, at de er nedlagt til forskellig lig tid, en tanke, der imidlertid modsiges af sagernes ensartethed. En anden forklaring kan da også tænkes og skal blive nærmere omtalt nedenfor.

Men lad os, før vi går videre, se lidt nærmere på selve mosen og dens historie.

Fra Mossø til Solbjerg sø, norden om Skanderborg, strækker Illerup Ådal sig. Når man, som vi, skærer mosen igennem med dybe profilgrøfter, da kan man læse hele dalens historie ud af lodrette snitvægge – om man da ellers kender skriften. Det gør vor mosegeologiske medarbejder museumsinspektør Svend Jørgensen.

To sammenbøjede lansespids, en skjoldbule og en ildsten.
Two bent lancepoints, a shield boss and a "strike-a-light".

Dalens tilblivelse ligger 15–20.000 år tilbage i tiden. En istidsflod, en rivende smeltevandsstrøm, har hulet den ud, og der var det særlige ved denne flod, at den løb i en tunnel under isen. Da isen trak sig tilbage, blev dalen til en sø. Sådan lå den i årtusinder, mens plantevæksten langs dens bredder langsomt – under klimaets indflydelse – skiftede fra tundravegetation til fyrreskov og fra fyrreskov til egeskov. Bæveren har levet ved denne sø. I hundredevis finder vi dens efterladenskaber, små korte pinde med gnavemærker i enderne, mærker, der for en flygtig betragtning skuffende kan ligne snit af en kniv. I slutningen af stenalderen og i bronzealderen groede søen til og blev til mose. Så kom i tidligste jernalder en klimaforværring, der igen forvandlede mosen til sø, og først da klimaet atter mildnedes, kunne tilgroningen fortsætte. Tilgroningen blev efterhånden fuldstændig. Mosen dækkedes med ellekrat, og sådan ser den på steder ud den dag i dag. Størsteparten henligger dog nu som eng, og traktorerne begynder så småt at tage land.

På det tidspunkt, da offeret blev bragt, – omkring år 400 – henlå mosen altså halvt tilgroet. På steder har der endnu været dybe huller med åbent vand. Et sådant hul har der, ser det ud til, netop været der, hvor offergaverne er lagt ud. Stikker man tørveboret i jorden inden for

Sværd og skjoldbuler m. m. spredt på søbunden.
Swords, shield bosses, etc., scattered on the bed of the lake.

pladsens område må man på steder gennem 6–7 meter tørvelag for at komme til den faste istidsbund. Et »bundløst« mosehul har det været. Man forstår godt, at fortidens mennesker har tænkt sig mystiske magter boende under det mørke vandspejl.

En hængesæk har, som en slags flydende halvø, skudt sig fra bredden ud i mosehullet. El og birk, pil, tagrør, dunhammer, mjøddurt, kattehale, hjortetrøst og mange andre planter har groet omkring det, og ude i vandet har hvid og gul åkande og vandaks bredt deres blade. Oppe i skoven har egen stadig haft det store ord, og et tæt hasselkrat har dannet underskoven. Fyrren er dog endnu ikke helt sat ud af spillet, og bøgen, den kommende tids træ, begynder så småt at gøre sig gældende.

Men pollenanalysen, som danner grundlag for vor viden om disse ting, fortæller os, at der ikke alene var skov på bakkerne omkring mosen. På ryddede pladser har der ligget agerland. Rug og byg har man dyrket, og ukrudt som vejbred, bynke, rødknæ og gul snerre har dengang som nu været uønskede gæster i og omkring kornmarkerne.

Sådan så da det landskab ud, hvor de begivenheder udspillede, som danner baggrunden for vort fund. Hvilke begivenheder? Hvad var det som foregik i mosen og på de egeskovklædte bakker, og hvordan var den historiske baggrund for det som skete?

Det var en urolig tid, den der her er tale om. Ude i Europa fandt store folkeforskydninger sted. Deres dønninger er det vel, som har bredt sig herop og foranlediget de begivenheder, som fundet giver os færtens af. Om de politiske forhold i datidens Danmark ved vi såre lidt. Kun sjældent er et par linjer om nordiske forhold løbet i pennen hos samtidige historieskrivere fra de sydlige kulturlande. Resten af vor viden om disse ting må vi møjsommeligt stykke sammen af det virvar af sagn og eventyr, som er os overleveret af middelalderens lærde. Det er sandsynligt, at landet har været splittet mellem småkonger. I Lejre sad måske allerede dengang Skjoldungerne – om ikke kong Rolf selv, så en af hans forgængere. Tilsvarende jyske kongeslægter har vel behersket halvøen.

At Illerupfundet og de andre store våbenfund er minder om kamp og krig, synes på forhånd givet, og antagelsen støttes, som det nedenfor skal omtales, af litterære kilder. Hvem de stridende parter i det slag, hvorom vor interesse samler sig, var, derom tør vi intet sige. Måske var det folk fjernt fra, som på vandring for at skaffe sig nyt land til erstatning for det, hvorfra de selv var fordrevet, stødte på modstand fra det attråede lands befolkning. Måske var kampen et indre anliggende mellem et par konger. At det har været et virkeligt slag, derom lader fundene os ikke i tvivl. Så stort må det have været, at det ikke vilde være det mindste mærkeligt, om en eller anden af de talrige beretninger om kampe, som f. eks. Sakse har overleveret os, havde sin rod i denne begivenhed.

Hvor slaget har stået, kan næppe afgøres. Det er fristende at tænke sig, at ådalen, som har haft strategisk betydning i senere krige, også skulle have spillet en rolle i denne kamp, ja at slaget måske ligefrem har stået om det overfartssted over mosen, som skal have været et eller andet sted i nærheden af offerpladsen. Noget sådant kan naturligvis tænkes, men den omstændighed, at der på alle de andre store offerpladser har været nedlagt våben flere gange, tyder snarere på, at offermoserne har haft et vist opland, at de har været helligsteder ikke for en enkelt egn, men for en hel landsdel. At slaget ikke har stået i selve mosen, men på »fast land«, at det altså ikke er slagmarken selv, vi graver ud, er i hvert fald sikkert og kan bl. a. ses deraf, at der i flere af de fundne skjoldbuler sidder tykke lag af moræneler. Sagerne har åbenbart ligget en tid på valpladsen i regn og søle, før de blev samlet sammen og ofret.

Men er disse sager nu også virkelig ofret? Offerteorien er jo, som nogle mener, et pulterkammer, hvor arkæologerne kommer alt det hen, som de ikke kan finde nogen fornuftig forklaring på. Også for de store mosefunds vedkommende har man ytret tvivl, en tvivl, der dog aldrig har vundet stor tilslutning, takket være de vægtige grunde, som taler

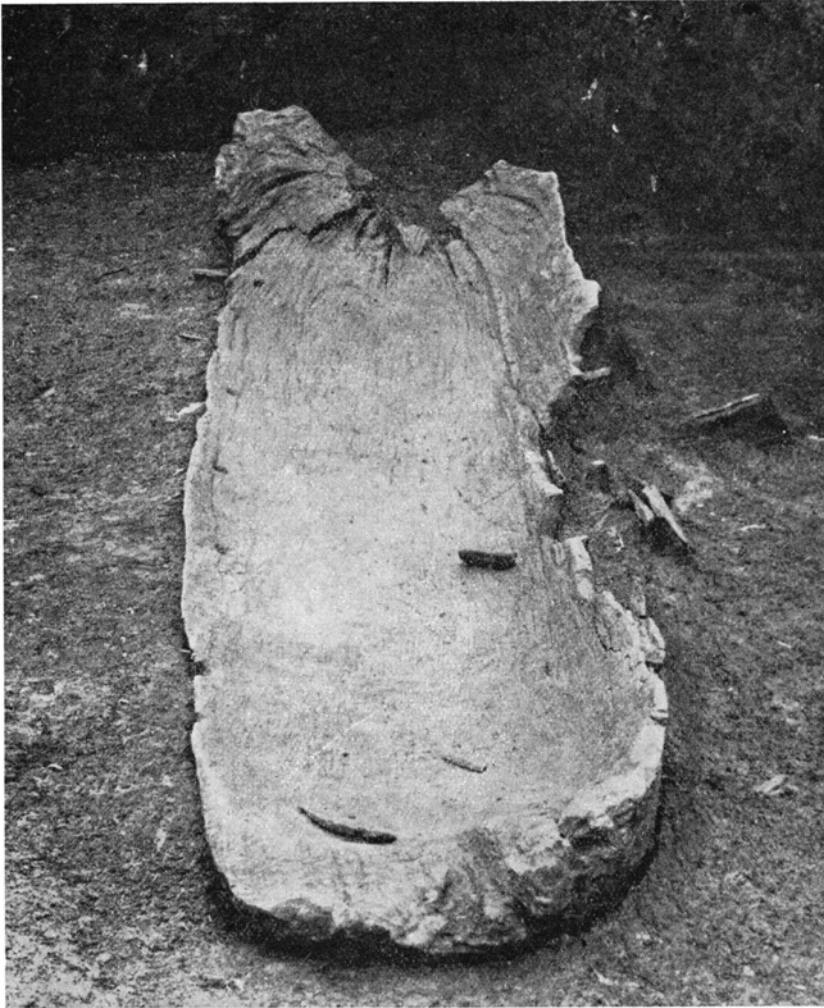

for offerhypotesen. Afgørende i så henseende er det, at der findes bevaret skriftlige beretninger om sådanne ofringer – beretninger, som vel ikke direkte angår de nordiske mosefund, men som dog uden al tvivl rummer nøglen til forståelse af dem. Om Gallernes ofringer fortæller Cæsar: »Før de går til slag, lover de som regel kampbytte til krigsguden. Efter slaget ofres de fangne dyr, og det øvrige bytte bringes sammen på et sted. I mange stater ses på hellige steder hele sammendyngede hobe af sådanne genstande, og det er sjældent, at nogen i den grad ringe-agter religionen, at han vover enten at skjule bytte hos sig eller borttage det, der er henlagt, en forbrydelse, for hvilken der er fastsat den hårdeste pinselstraf«.

Selve offerhandlingens lønligste ceremonier kender vi ikke, men i grove træk kan vi rekonstruere, hvad der er sket. På valpladsen har man samlet byttet sammen. Derpå har man brændt det hele – eller i hvert fald største parten – på et stort bål. Bålets virkninger sporer vi dels derved, at så godt som alt træværk er forsvundet, dels ved, at tingene ofte er halvt eller helt smeltede. Meget almindeligt er det således på sværdenes overflade at finde et ujævnt bronzelag – sikkert det smeltede skedebeslag. Efter brændingen har man med stor grundighed ødelagt sagerne. Sværdene er bøjet sammen til s-form, skjoldbulernes hatte har fået pulden trykket ind, de skærende redskaber er ubrugeliggjort ved voldsomme hug i æggen. Det er store værdier, som her er tilintetgjort på kort tid, tilsyneladende med vild ødelæggelseslyst. Blot et enkelt sådant sværd ville vel, om det skulle fremstilles i dag, koste flere hundrede kroner. Oldtidsmanden vidste jo ellers nok at værdsætte gode våben. Et fremragende sværd fik sit eget navn og nød stor berømmelse. Den unge Uffe prøvede sværd efter sværd, men de sprang alle i stykker for hans kraftige arm. Først i sværdet Skræp fandt han et våben, der var ham værdigt. Må det ikke have skåret en jernaldermand i sjælen at behandle disse herlige våben på denne måde? Forestil Dem, at De selv med en økse skulde gå løs på f. eks. et dejligt spisestuemøblement. Men guderne har krævet og blodet været i kog. Offeret er bragt stik imod al sund sans. Den spanske kirkefader Paulus Orosius fortæller om de ofringer af krigsbytte, som Kimbrerne og Teutonerne foretog efter slaget ved Arausio, hvor to romerske lejre faldt i deres hænder: Klæder blev flænget og bortkastet, guld og sølv sænket i floden, mændenes brynjer sønderhugget, hestetøj adsplittet, hestene selv nedstyrtet i afgrunde, fangerne med reb om halsen ophængt i træerne, således at der ikke levnedes mere bytte for sejrherrene end nåde for de besejrede.

Den, som har set Illerupfundet, ønsker sig ikke i de besejredes sted.

Da ødelæggelsesværket var fuldbyrdet, har man håret sagerne ud i mosen. Sikkert er det ikke et tilfældigt sted, man har valgt, men et sted, hvor man i forvejen vidste, at mystiske magter holdt til. Endnu den dag

En båd dannet af en udhulet egestamme.
A boat formed of a hollowed oak trunk.

i dag fortælles det, at spøgelsheste og andet troldtøj ved midnatstid huserer i mosen. Umuligt er det ikke, at disse ammetuehistorier kan være en sidste afbleget erindring fra den store tid, da selve krigsguden boede her.

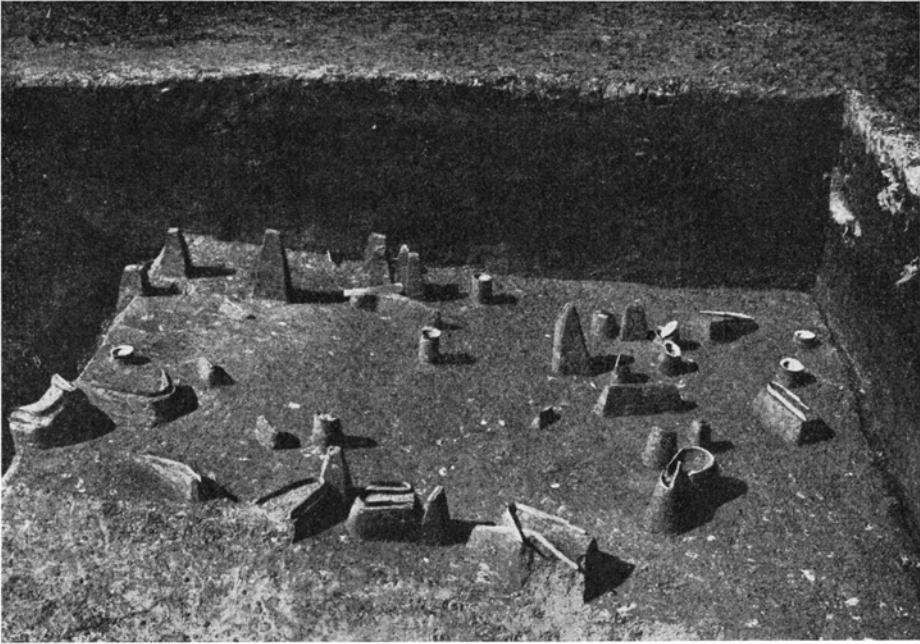
Mellem bredden og det sted, hvor sagerne var lagt ud, fandt vi ved udgravningen en del svære, udkløvede træstykker. Måske er de lagt ud for at gøre sumpet terræn farbart og lette adgangen til det hellige sted. Af sagerne har man nedlagt nogle på »tørt land« på den hængesæk, som skød sig ud i mosehullet, andre har man kastet ud i vandet, hvor de er sunket til bunds mellem snegle- og muslingskaller. Nogle af de

udkastede sager kan være kommet ind under hængesækken, og heraf kommer det formodentlig, at sager på samme sted i mosen kan ligge i forskelligt niveau. Helt tør man dog ikke udelukke muligheden af, at der kan være tale om flere nedlæggelser, og at dette kan være grunden til niveauforskellighederne.

Lad os engang se lidt nærmere på de enkelte stykker i denne kolossale dyng af oldsager, som sin mishandlede tilstand til trods repræsenterer noget fint og sjældent, om end ikke noget enestående blandt danske oldtidsfund. Sværdene, af hvilke der foreløbig er fremgravet over 50 hele og mange brudstykker, er alle lange og tveæggede, den såkaldte »spatha«. Desværre er der ikke – som undertiden i de andre mosefund – fundet fabriksstempler i sværdene, så deres hjemsted lader sig ikke bestemme med sikkerhed. De fleste af de fundne sværd er damaserede, d. v. s. forstærket med indlagte jerltråde. Sværdfæsteknapper og skedebeslag af bronze er fundet af og til; en enkelt af knapperne var prydet med dyrehoveder. Blandt lansespidserne påkalder især de lange, bajonetformede med ganske kort dølle opmærksomhed. De kan opnå en imponerende længde, indtil 74 cm. Spydspidserne optræder i flere forskellige former med og uden modhager. Pilespidserne er ofte tynde og nåleformede, beregnede på at skulle kunne gennemtrænge brynjens netværk af ringe. Brynjerne selv har vi endnu ikke fundet. En enkelt tynd jernring lader ane, at fremtiden måske vil bringe fund af denne art. To smukke og velbevarede stridsøkser fandtes liggende tæt ved siden af hinanden i mosen. Skjoldbuler, der er ret ensartede i formen, optræder i stort tal. En af dem var repareret i oldtiden med en pånippet bronzeplade. Det er, som dette lille træk lader os møde oldtidsmanden selv på nærmeste hold. En del nydelige småting – beslag af forskellig art, remspænder, en enkelt fibula – er krydderier på den sværdmættede arkæologiske hverdag i Illerup Ådal.

Træsager har endnu kun lige ladet ane deres tilstedeværelse. Spydstager, skjoldbrædder, sværdfæster – alt synes ødelagt ved branden. Et enkelt pileskaft er dog fremgravet og – mærkelig nok – en båd. Båden, der var dannet af en udhulet egestamme, fandtes i oldsagslaget, men kan på grund af sin vægt tænkes at være sunket ned fra et højreliggende lag. Det kan altså foreløbig ikke sikkert afgøres, om egen er samtidig med de øvrige oldsager eller tilhører en senere tid. Selve bådens form siger os intet i så henseende, thi stammebåden er en af de mest sejglivede oldsagsformer, som findes. Uden på væsentlige punkter at ændre form, har den været i brug fra stenalderen og op til midten af forrige århundrede. Bådens alder er således et spørgsmål, som først pollenanalysen kan besvare. I bådens ene ræling var boret en række huller, muligvis fordi båden – sammenbundet med andre både – har skullet bruges til transport af tunge ting.

Ca. 50 oldsager frigravet. Sagerne hviler urørt i det leje, hvor de har ligget gennem 1500 år.
About 50 objects exposed. They lie undisturbed at the levels where they have lain
for 1500 years.

Hvordan tager nu vort mosefund sig ud sammenlignet med sine fire store forgængere?

Skønt gravningen i Illerup Ådal endnu kun har strakt sig over to sæsoner, er der allerede fremdraget så mange genstande, at fundet, hvad oldsagsmængden angår, er nået op på højde med det mindste af de store mosefund, fundet fra Kragehul. Med hensyn til formrigdom kan Illerupfundet derimod endnu ikke være med i vognen. Fundet kan til tider virke en smule ensformigt; men muligvis vil dette forhold bedres senere hen. Erfaringer fra de andre mosefund viser nemlig, at ensartede genstande som regel ligger samlet på fundpladserne. På endnu et punkt viser det nye fund sit eget ansigt, nemlig ved den meget gennemførte ødelæggelse, der synes mere fanatisk fuldbragt her end ved nogen af de andre fund. Af 50 sværd var således kun et eneste ubeskadiget. Bedst har de små genstande – spyd- og pilespidser, knive o. s. v. – klaret sig, men også dem har man taget hårdt fat på. Dertil kommer brændingen, der vel ikke omfatter hele fundet, men dog sikkert største delen af det. Ved de fleste af de andre mosefund ses spor af ild; forkullede træsager er således ikke ualmindelige. Men ved intet andet fund synes brændingen så gennemført som her.

Det er endnu for tidligt at anvise Illerupfundet dets endelige plads mellem de andre mosefund, der i tid spænder over et anseligt åremål,

nemlig ikke mindre end 4 århundreder. Nærmest slutter det sig dog uden tvivl til Nydamfundet – eller rettere sagt til hovedparten af Nydamfundet, thi også ved dette fund er der tale om flere nedlæggelser. Som allerede sagt har ofringen i Illerup Ådal formentlig fundet sted omkring år 400 e. Kr.

Af de fire gamle mosefund befinder største parten af de to sønderjyske (Thorsbjerg og Nydam) sig ved skæbnens ugunst i Kielermuseet. Det nye fund betyder således en yderst kærkommen forøgelse af det danske materiale. Men det betyder meget mere end det. Det betyder, at nutidens arkæologer endelig engang får mulighed for at løse nogle af de mange problemer, der knytter sig til disse offernedlæggelser. I de snart 100 år, der er forløbet, siden der sidst blev foretaget tilsvarende udgravninger, er der, som rimeligt er, sket store fremskridt på det gravetekniske område. Det hænger i særdeleshed sammen med, at målet for udgravningen er et helt andet i dag, end det var for hundrede år siden. Dengang samlede man først og fremmest oldsager til hylderne hjemme i København. Vi derimod ønsker i højere grad at belyse fortidens kultur ved det, vi finder, og det gøres ikke ud fra sagerne alene. Sikkert vil for fremtidens arkæologer oldsagen selv komme til at spille en endnu mindre rolle, de omstændigheder, hvorunder den findes, en endnu større. Oplysende med hensyn til de gamle arkæologers syn på disse spørgsmål er et brev, som Worsaae i 1850 sendte til etatsråd C. J. Thomsen i anledning af nye fund »i den såkaldte Viemose«: »Da Christian Rasmussen har vist megen omhu for at indlevere de fundne sager«, skriver han, »gav jeg ham i douceur 6 rdl. Jeg fortalte ham, at disse sager imidlertid ikke var så gode som de sidste, men at han måtte se at finde mere –«. Denne Worsaaes frimodige opfordring røber en indstilling så forskellig fra vor, at den kan få det til at løbe koldt ned ad ryggen på en nutidsarkæolog.

Der eksisterer ikke fra nogen af de gamle udgravninger en eneste opmålt plan, ja end ikke en skitse, der viser sagernes indbyrdes beliggenhed. Ved Illerupgravningen, som ved enhver moderne udgravning, indmåles de enkelte sager så nøjagtigt, som det lader sig gøre i forhold til et tredimensionalt koordinatsystem, og på grundlag af disse mål tegnes store kort over udgravningspladsen.

For 100 år siden drømte man ikke om at anvende fotografien i arkæologiens tjeneste. Det var derfor ikke uden en vis fryd, at vi i sommer tog de første billeder, som nogensinde er taget, af et stort mosefunds fantastiske oldsagslag. Tre ugers møjsommeligt arbejde kostede det at få afdækket en flade på 4 × 5 m med 51 oldsager liggende på oprindeligt sted. Regn og indstrømmende vand var hårde fjender at slås med. De sidste dage før fotograferingen måtte vi holde pumperne i gang døgnet rundt. Da dagen oprandt, kom solen, som vi ikke havde set i

En oldsag indmåles med lod og tommestok.
An object is plotted in by means of plumbline and rule.

lange tider, som en højst uvelkommen gæst. Glade var vi, da vi havde vore billeder vel i hus. Prøver på resultatet af dette fotografiske mare-ridt ses på disse sider.

Udgravningen i 1951 fik en usædvanlig afslutning. Det havde længe været vort ønske at prøve krigsinstrumentet minesøgeren i fredelig arkæologis tjeneste. Takket være imødekommenhed fra militærets side blev dette ønske opfyldt. Kaptajn F. T. Vang, 2. pionerbataillon, Randers, stillede elskværdigt instrumenter og mandskab til vor rådighed. I første omgang blev resultatet af søgernes arbejde ikke oldsager, men en anelig dyng af søm, tøjrepæle, hestsko og ølkapsler. Først da jorden var nogenlunde rensed for disse udenomsgenstande, sås svage udslag på apparaterne for dybereliggende ting. Udslagene afslørede, at der foruden den plads, hvor vi hidtil har arbejdet, findes endnu et oldsagsområde en smule vestligere. Helt overraskende kom dette resultat os ikke. Vi anede dette områdes tilstedeværelse. Forsøgets værdi ligger derfor navnlig i, at vi hermed fik fastslået minesøgerens muligheder på dette specielle felt.

En flygtig undersøgelse af den nye plads gav antydninger og vage formodninger, som egentlig burde forblive uomtalt, men som dog skal

Minesøgeren i arbejde.
The mine detector at work.

nævnes med behørigt forbehold. På det ganske lille område, som blev afdækket, fandtes flere oldsagstyper, som ikke kendes fra den gamle plads. En af dem var et ubrændt stykke af en spydstage. Dette kunne tyde på, at vi står overfor en anden (yngre??) nedlæggelse end den eller dem, vi hidtil har arbejdet med, og måske en nedlæggelse, hvor sagerne ikke er brændt, eller hvor brændingen har været mindre omfattende.

Udgravningen i Illerup Ådal er endnu langt fra afsluttet. Den vil blive fortsat i kommende tid. Ikke mindst undersøgelsen af den nye plads må imødeses med interesse. Man må dog regne med, at der vil gå år, før denne del af mosen bliver nået af udgravningens langsomt, men grundigt virkende maskineri.

SUMMARY

A votive offering of weapons in Illerup river valley.

In the course of digging drainage ditches in May 1950 in the peat of the Illerup river valley near Skanderborg (southwest of Aarhus) the discovery was made of a large votive offering of the same type as the big discoveries — dating from the Late Roman and Germanic periods — which were excavated

in the years 1858-65 at Thorsbjerg and Nydam in South Jutland and Viemose and Kragehul in Funen. A thorough-going investigation has been commenced but is still far from completed.

The offering consists of a very large quantity of twisted and destroyed weapons scattered over a considerable area in the bog. At the time when these weapons were deposited the bog was half overgrown, with a deep hole with open water lying at the exact location of the offering. A sill of decomposing vegetation extended from the edge of this hole some way out over its surface.

Like the other bog discoveries of this nature the Illerup-valley find must be interpreted as an offering of spoils of war to the god of war (cf. the accounts of such offerings given by Julius Caesar and Paulus Orosius). The battle which in this case provided the reason for the offering appears, to judge by the number of weapons, to have been of considerable magnitude. It did not take place in the bogland; the layer of moraine clay found inside some of the shield bosses shows that it must have occurred at a higher level on dry land. Clearly the objects found lay on the battlefield for some time after the battle, and, before being deposited in the bog, were burnt. This certainly accounts for the almost total absence from the find of objects of wood. In addition the weapons were, as mentioned above, rendered useless by twisting and by hacking the cutting edges. Thereafter they were taken out into the bog, where some were laid on the "dry land" of the sill, and others thrown into the water.

The objects occurring most frequently are swords, shield bosses, lance points, and spear and arrow heads. The sword-type is the "spatha", long and two-edged, many being damascened. Among the less commonly found objects may be named battle-axes, various types of weapon mountings, buckles and a single fibula. Although, as mentioned, wood is almost entirely absent an arrow shaft has been found, as well as a boat formed of a hollowed oak trunk.

In number of objects found the Illerup discovery already bears comparison with the smallest of the four big discoveries, that at Kragehul. It shows a smaller variety of types than its great predecessors and moreover differs from them in the savage way in which the destruction of the weapons has here been carried out. The date of the offering is not yet definitely fixed but it would appear to be about 400 AD.

It is almost a century since the four great weapon deposits were excavated and neither drawings nor photographs were made on those occasions. It is therefore of very great interest that the opportunity is now afforded to investigate a corresponding discovery in accordance with modern excavating technique.

Mine detectors have been used, and have succeeded in establishing that another area containing metal objects lies a little to the west of that to which excavations have hitherto been confined. We look forward with great interest to the investigation of this new area.

Harald Andersen.